

Omówienie sytuacji uchodźców z Ukrainy w sześciu krajach przyjmujących

WPROWADZENIE

Odkąd Rosja rozpoczęła pełnoskalową inwazję na Ukrainę 24 lutego 2022 r., ponad 11 mln ludzi musiało opuścić domy i szukać schronienia w kraju lub za granicą (UNHCR, dostęp 12.07.2023; IOM, dostęp 12.07.2023). Na dzień 1 sierpnia 2023 r. na całym świecie było 6,2 mln uchodźców z Ukrainy, a połowa z nich znajdowała się w trzech krajach: w Rosji (1,3 mln), Niemczech (1,1 mln) i Polsce (1 mln) (UNHCR, dostęp 8.08.2023). Mniejsza liczba uchodźców przebywała także w innych krajach graniczących z Ukrainą: 116 835 osób znajdowało się w Mołdawii, 105 600 osób w Słowacji, 95 035 osób w Rumunii i 49 375 osób w Węgrzech (UNHCR, dostęp 8.08.2023). W Czechach, które nie graniczą z Ukrainą, na dzień 1 sierpnia przebywało 358 225 uchodźców, co odpowiadało 3,4% ludności Czech (UNHCR, dostęp 8.08.2023; ACAPS, 07.2023).

W odpowiedzi na bezprecedensowy napływ uchodźców w krajach przyjmujących podjęto działania na szczeblu lokalnym, krajowym i regionalnym. Wiązało się to z zaangażowaniem lokalnych władz samorządowych i przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego, w szczególności lokalnych organizacji pozarządowych, także tych założonych przez społeczności przyjmujące oraz przez samych uchodźców (UNHCR, 28.03.2023). Dzięki szybkiemu wdrożeniu i egzekwowaniu unijnej dyrektywy w sprawie ochrony tymczasowej (ang. Temporary Protection Directive, TPD) w pięciu z sześciu analizowanych krajów (z wyjątkiem Mołdawii) uchodźcy z Ukrainy uzyskali prawo do legalnego pobytu w państwach przyjmujących oraz dostęp do zakwaterowania, opieki zdrowotnej, edukacji, zatrudnienia i pomocy społecznej (KE, dostęp 26.07.2023 a). Zakres tego dostępu różni się w poszczególnych krajach, z uwagi na różne przepisy krajowe dotyczące wdrażania wspomnianej dyrektywy oraz zróżnicowane możliwości każdego kraju pod względem przyjmowania niespodziewanie dużej liczby potrzebujących.

SPIS TREŚCI

Dane dotyczące populacji uchodźców	3
Potencjał działań w zakresie pomocy humanitarnej	7
Potrzeby uchodźców i dostęp do usług	9
Spójność społeczna: stosunek społeczności przyjmujących wobec uchodźców z Ukrainy	13

Kraje przyjmujące uchodźców z Ukrainy wybrane do analizy

Źródło: ACAPS

Zastrzeżenie: przedstawienie na tej mapie granic, nazw i oznaczeń nie znaczy, że są one oficjalnie popierane lub akceptowane przez ACAPS.

Informacja o finansowaniu

Niniejszą publikację wsparło Centrum ds. Zwalczenia i Profilaktyki Chorób (Center for Disease Control and Prevention, CDC) Departamentu Zdrowia i Usług Społecznych Stanów Zjednoczonych (Department of Health and Human Services, HHS) za pośrednictwem pomocy finansowej w wysokości 121 128 USD, w 100% sfinansowanej przez CDC/HHS. Treść niniejszej publikacji pochodzi od jej autorów i nie odzwierciedla oficjalnego stanowiska czy poglądów CDC/HHS ani rządu USA.

Informacje o niniejszym raporcie

Cel: w niniejszym raporcie omówiono sytuację uchodźców z Ukrainy w sześciu krajach przyjmujących: w Czechach, Węgrzech, Mołdawii, Polsce, Rumunii i Słowacji. Celem raportu jest porównanie skali migracji przymusowej i zdolności reagowania w każdym z tych krajów, ze zwróceniem uwagi na szczególną sytuację uchodźców, ich prawa i dostęp do podstawowych usług.

Metodologia: aby pokazać wpływ kryzysu uchodźczego na państwa przyjmujące i przeanalizować ich zdolności do świadczenia usług dla uchodźców wybrano wskaźniki z regionalnego zbioru danych ACAPS. Kryterium wyboru krajów stanowiły duża liczba uchodźców z Ukrainy, wspólna granica z Ukrainą (Węgry, Mołdawia, Polska, Rumunia i Słowacja) lub populacja uchodźców stanowiąca duży procent całkowitej liczby ludności danego kraju (Republika Czeska, Mołdawia, Polska). Dodatkowe źródło stanowiły dane wtórne, w tym raporty organizacji międzynarodowych, publikacje naukowe i artykuły prasowe.

Ograniczenia: zarówno regionalny zbiór danych ACAPS, jak i niniejszy raport opierają się na publicznie dostępnych informacjach. Dlatego w raporcie z powodu braku wiarygodnych i dostępnych danych nie uwzględniono Rosji i Białorusi, pomimo spełniania przez nie kryteriów wyboru. Rosja, będąca stroną konfliktu, jest również zaangażowana w przymusową deportację osób z Ukrainy, co uniemożliwia pełne zrozumienie sytuacji prawnej Ukraińców w Rosji (MTK, 17.03.2023). Inne ograniczenie wynika z tego, że niektóre wskaźniki w regionalnym zbiorze danych są niereprezentatywne. Aby uniknąć błędnych wniosków», informacje zostały poddane triangulacji.

GLÓWNE WNIOSKI

- W wybranych do analizy krajach UE (Czechy, Węgry, Polska, Rumunia i Słowacja) większość uchodźców z Ukrainy złożyła wnioski o przyznanie ochrony tymczasowej i ją otrzymała. Do czerwca 2023 r. tylko 7% zarejestrowanych uchodźców uzyskało ochronę tymczasową w Mołdawii, prawdopodobnie dlatego, że kraj ten wprowadził mechanizm ochrony tymczasowej dopiero w marcu 2023 r.
- Zakres pomocy finansowej dostępnej w ramach ochrony tymczasowej różni się w zależności od przepisów i możliwości każdego kraju (UNHCR, 17.10.2022; UNHCR, dostęp 25.07.2023). Osoby korzystające z ochrony tymczasowej w Czechach (do 150 dni), Węgrzech i Rumunii mają prawo do miesięcznych zasiłków finansowych zapewnianych

przez państwo. W Polsce otrzymują jedynie jednorazowe świadczenie, a następnie, jeśli spełniają warunki, korzystają z krajowych świadczeń socjalnych. W Słowacji specjalny miesięczny zasiłek stworzono wyłącznie dla niepełnosprawnych beneficjentów TP. W Mołdawii osoby z ochroną tymczasową nie otrzymują od państwa żadnego specjalnego zasiłku, ale członkowie określonych grup wrażliwych mają dostęp do zasiłków socjalnych.

- Chociaż we wszystkich sześciu omawianych krajach wdrożono mechanizmy ochrony tymczasowej, uchodźcy z Ukrainy nadal napotykały przeszkody w dostępie do usług, do których przyznano im prawo. Najczęściej zgłaszane problemy to brak informacji o tych usługach i różnice językowe.
- W około 20% wszystkich gospodarstw domowych uchodźców z Ukrainy co najmniej jeden członek należy do grupy o szczególnych potrzebach. Grupy te obejmują osoby z niepełnosprawnościami, osoby cierpiące na przewlekłe lub poważne choroby, osoby starsze oraz dzieci odseparowane od rodziców lub pozbawione opieki. Tym gospodarstwom domowym trudniej jest zaspokajać swoje potrzeby i wymagają one zwiększonego wsparcia ze strony państwa i organizacji humanitarnych (UNHCR, 19.04.2023). Jeśli wsparcie to się zmniejszy, wielu z ich potrzeb nie uda się zaspokoić.
- Duże wyzwanie dla uchodźców z Ukrainy stanowiło znalezienie przystępnego cenowo zakwaterowania. W Polsce i Czechach władze niedawno nałożyły opłaty na uchodźców przedłużających pobyt w obiektach zbiorowego zakwaterowania powyżej 120 dni (Polska) i 150 dni (Czechy), co wpłynie na ograniczenie korzystania z tej formy schronienia i dodatkowo utrudni sytuację mieszkaniową uchodźców
- Mimo że uchodźcy ze statusem ochrony tymczasowej mają prawo do korzystania z większości usług opieki zdrowotnej, napotykały trudności w dostępie do nich z powodu braku informacji na temat korzystania z systemu opieki zdrowotnej, bariery językowej, braku określonych metod leczenia lub leków oraz długiego czasu oczekiwania na usługi. W Mołdawii uchodźcy z ochroną tymczasową mają ograniczony dostęp do opieki zdrowotnej – przysługuje im jedynie podstawowa opieka zdrowotna i pomoc w nagłych przypadkach zagrożenia zdrowia.
- Chociaż wszystkie dzieci uchodźcze z Ukrainy mają zagwarantowany dostęp do edukacji we wszystkich sześciu omawianych krajach, współczynniki skolaryzacji pozostają niskie i nie przekraczają 60%. Współczynniki te są szczególnie niskie w Mołdawii (4%), Rumunii (11%) i Węgrzech (28%) (wykres 12), głównie z uwagi na fakt, że wiele dzieci uchodźczych uczestniczy zamiast tego w lekcjach na ukraińskich platformach edukacyjnych online. Poważnymi wyzwaniami są również nieznanostwo języków urzędowych w krajach przyjmujących i brak wolnych miejsc w szkołach.
- Choć w przepisach dotyczących ochrony tymczasowej przyznano ukraińskim uchodźcom prawo do pracy w państwach przyjmujących, wiele osób nadal ma trudności ze znalezieniem zatrudnienia. Bariery na drodze do zatrudnienia są między innymi nieznanostwo języka urzędowego kraju przyjmującego, brak możliwości zapewnienia

opieki nad dziećmi i brak ofert pracy odpowiadających kwalifikacjom uchodźców (IOM, 8.06.2023; OECD, 6.01.2023). Obowiązki związane z opieką nad członkami rodziny również ograniczają możliwości stałego zatrudnienia uchodźców (IOM, 8.06.2023). W Mołdawii większość uchodźców (nieposiadających statusu ochrony tymczasowej) ma ograniczony dostęp do zatrudnienia i prowadzenia działalności gospodarczej. W kraju tym brakuje miejsc pracy, a w większości dostępnych ofert zatrudnienia wymaga się niskich umiejętności i proponuje minimalne wynagrodzenie (IOM, 8.06.2023 i 18.05.2023).

DANE DOTYCZĄCE POPULACJI UCHODźCÓW

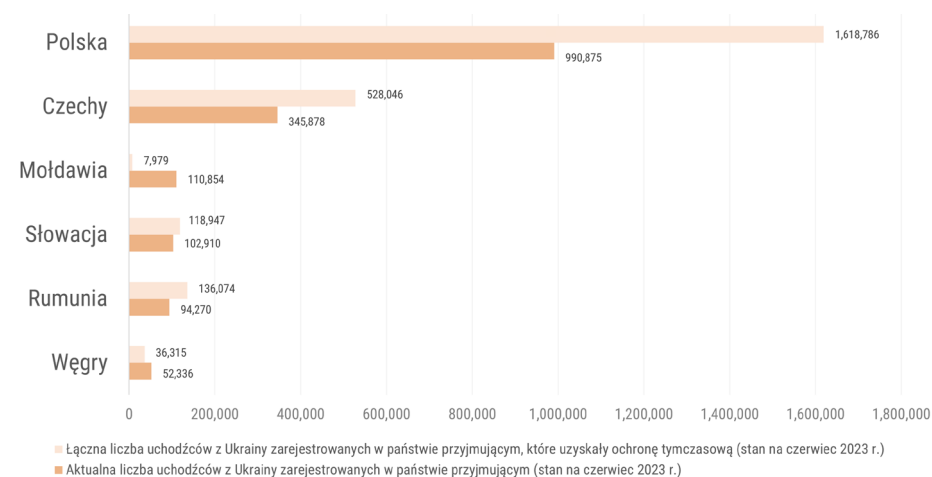
Przegląd danych demograficznych

Po tym, jak Rosja rozpoczęła pełnoskalową inwazję na Ukrainę 24 lutego 2022 r., doszło do gwałtownego napływu uchodźców z Ukrainy do sąsiednich krajów. Szczyt tego napływu nastąpił w grudniu 2022 r., kiedy Biuro UNHCR odnotowało, że na całym świecie było prawie 8 mln uchodźców z Ukrainy (zgodnie z informacjami podawanymi przez władze poszczególnych krajów) (UNHCR, dostęp 11.08.2023). Następnie liczba uchodźców spadła, głównie z powodu stopniowych powrotów do Ukrainy. W sierpniu 2023 r. na całym świecie było 6,2 mln ukraińskich uchodźców, z czego 5,9 mln znajdowało się w Europie (UNHCR, dostęp 8.08.2023). Spadek liczby ukraińskich uchodźców widać w Czechach, Polsce, Rumunii i Słowacji, gdzie łączna liczba osób, które uzyskały ochronę tymczasową do czerwca 2023 r., była wyższa niż liczba zarejestrowanych uchodźców w danym kraju odnotowana w tym miesiącu (wykres 1). Wyjątki stanowią Węgry i Mołdawia: Węgry, ponieważ wielu uchodźców traktuje je jako kraj tranzytowy ze względu na trudności w dostępie do odpowiedniego wsparcia z systemu, oraz Mołdawia, która wdrożyła mechanizm ochrony tymczasowej dopiero w marcu 2023 r., co wyjaśnia małą liczbę zarejestrowanych uchodźców w porównaniu z innymi krajami z regionu (Euractiv, 28.04.2023)

Liczbę uchodźców z Ukrainy w poszczególnych krajach można lepiej zobrazować, patrząc na stosunek tej liczby do całkowitej liczby ludności w danym kraju, jak pokazano na wykresie 2. Mołdawia przyjęła tylko 116 835 uchodźców, ale ma najwyższy stosunek liczby uchodźców do ludności przyjmującej (4,2%) ze względu na niewielką populację kraju (2,5 mln). Stosunkowo wysoki odsetek uchodźców odnotowano również w Czechach (3,3%), Polsce (2,6%) i Słowacji (1,9%) (wykres 2). Te ostatnie trzy kraje, tak samo jak i Węgry, dotychczas nie przyjęły strategii politycznych mających na celu integrację uchodźców (MIPEX, dostęp 8.08.2023; Pędziwiatr i Magdziarz, 15.05.2023; NIEM, 19.06.2019).

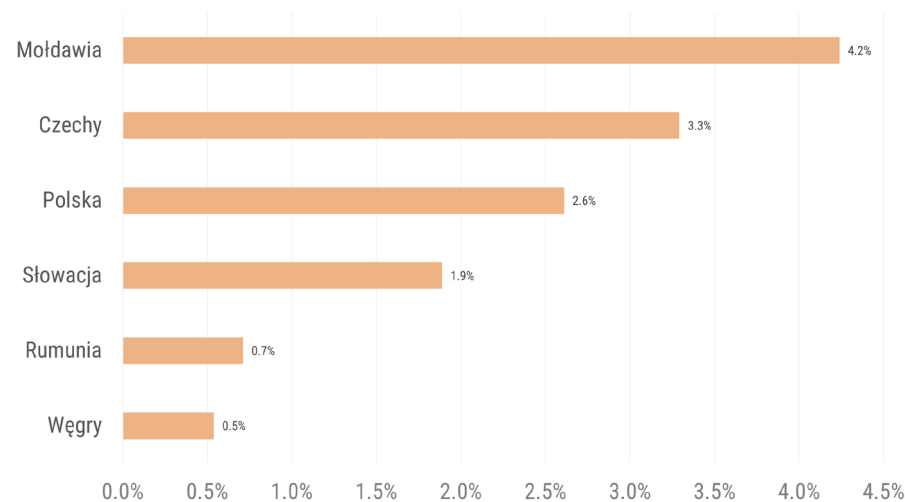
Według sondażu UNHCR, znaczna część (81%) ukraińskich uchodźców chce docelowo wrócić do Ukrainy, ale tylko 13% osób planowało to zrobić w ciągu kolejnych trzech miesięcy. Uchodźcy jako przyczyny chęci powrotu wskazywali poprawę bezpieczeństwa w Ukrainie, a także brak dostępu do podstawowych usług i odpowiednich warunków życia w państwach przyjmujących (UNHCR, 19.04.2023).

Wykres 1. Liczba uchodźców z Ukrainy w analizowanych krajach

Źródło: ACAPS, dostęp 1.08.2023

Wykres 2. Stosunek liczby uchodźców z Ukrainy do całkowitej liczby ludn kraju przyjmującym

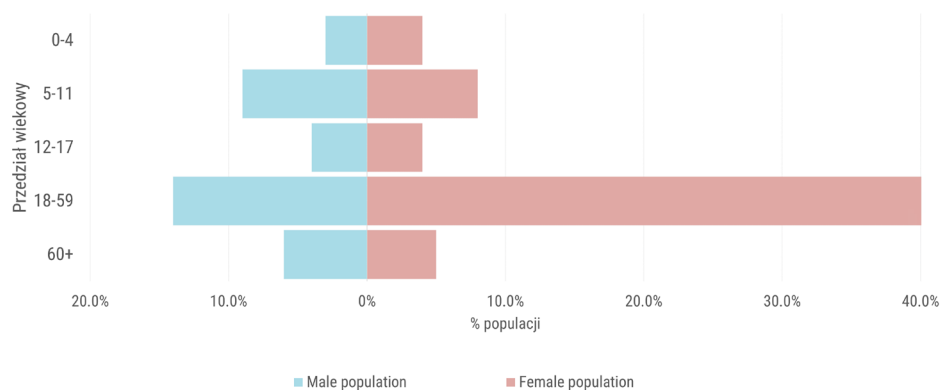
Źródło: ACAPS, dostęp 1.08.2023

Profil uchodźców z Ukrainy

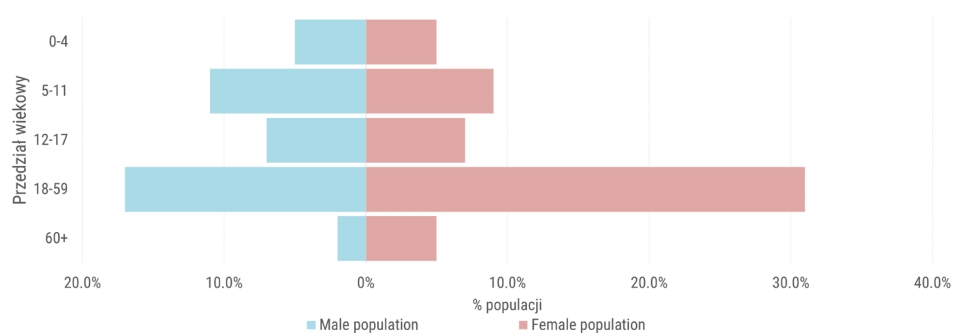
Ponieważ władze Ukrainy w lutym 2022 r. zakazały mężczyznom w wieku poborowym (18-60 lat) opuszczania kraju, ruch uchodźczy z tego kraju był w dużym stopniu sfeminizowany (GOU, dostęp 14.07.2023; UNHCR, 15.02.2023). Około 85% uchodźców z Ukrainy w omawianych sześciu krajach to kobiety i dzieci, co oznacza, że wiele kobiet przejęło obowiązki głowy rodziny (UNHCR, 15.02.2023). Jak widać na wykresie 3, kobiety i dziewczęta stanowią 60-68% populacji uchodźców, dzieci stanowią od 27% (w Mołdawii) do 42% (w Węgrzech), a osoby starsze (w wieku powyżej 60 lat) – od 11% (w Węgrzech) do 21% (w Mołdawii).

Wykres 3. Struktura wieku i płci uchodźców z Ukrainy

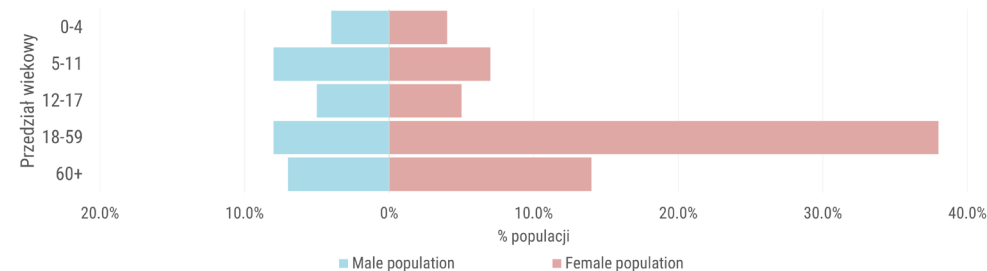
Czechy

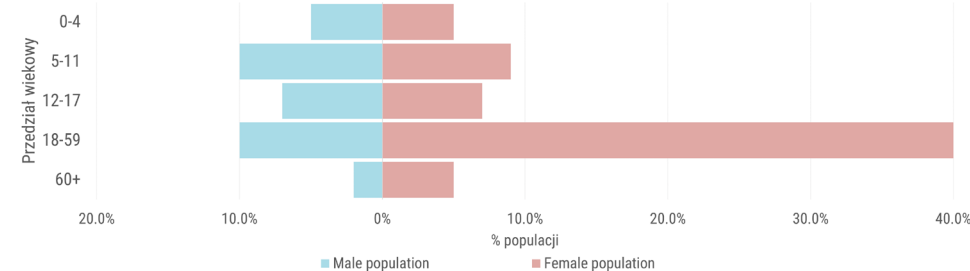
Węgry

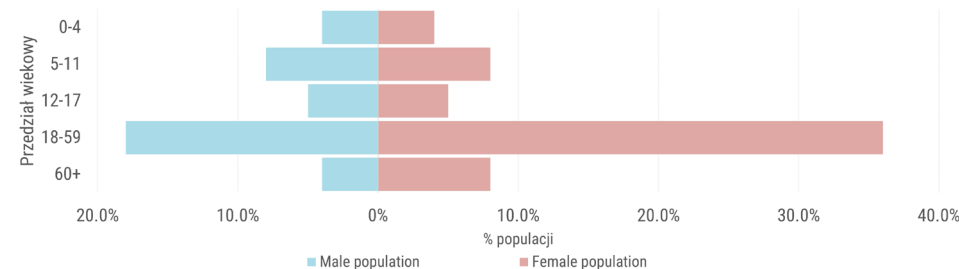
Mołdawia

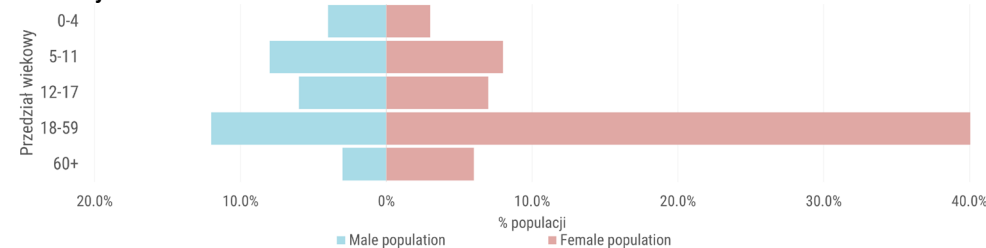
Polska

Rumunia

Słowacja

Źródło: UNHCR, 15.02.2023

Ramy prawne i prawa uchodźców

W odpowiedzi na duży i szybki napływ ludzi uciekających przed wojną w Ukrainie do krajów sąsiednich UE uruchomiła w marcu 2022 r. dyrektywę w sprawie tymczasowej ochrony (TPD), aby zagwarantować uchodźcom odpowiednią ochronę i wsparcie (KE, dostęp 26.07.2023 a).

Unijna dyrektywa o ochronie tymczasowej

Dyrektywa o ochronie tymczasowej to wyjątkowy instrument przyjęty przez UE w 2001 r. w następstwie konfliktu w byłej Jugosławii. Ma na celu zapewnić natychmiastową ochronę tymczasową uchodźcom w przypadku zagrożenia wystąpienia bądź rzeczywistego wystąpienia masowego napływu osób z państw trzecich, które nie mogą powrócić do państwa pochodzenia. Założeniem dyrektywy jest również zapewnienie skutecznego działania systemów azylowych.

Rada UE po raz pierwszy uruchomiła dyrektywę w sprawie ochrony tymczasowej w marcu 2022 r., aby zapewnić szybką i skuteczną pomoc osobom uciekającym przed wojną w Ukrainie po pełnoskalowej inwazji Rosji na ten kraj 24 lutego 2022 r. Aby dyrektywa w sprawie ochrony tymczasowej mogła być stosowana, państwa członkowskie UE musiały dokonać jej transpozycji do ustawodawstwa krajowego (KE, dostęp 26.07.2023 a; EU Monitor, dostęp 27.07.2023).

W dyrektywie wymieniono następujące prawa przysługujące osobom objętym ochroną tymczasową:

- prawo pobytu obejmujące cały okres trwania ochrony (który może wynosić od roku do trzech lat)
- prawo do uzyskania odpowiednich informacji na temat ochrony tymczasowej
- gwarancja dostępu do procedury udzielania ochrony międzynarodowej
- dostęp do zatrudnienia, z uwzględnieniem zasad obowiązujących w danych zawodach, a także krajowej polityki dotyczącej rynku pracy i ogólnych warunków zatrudnienia
- dostęp do odpowiedniego zakwaterowania lub mieszkania
- dostęp do pomocy społecznej lub środków do życia w razie potrzeby
- dostęp do opieki medycznej
- dostęp do edukacji publicznej dla osób w wieku poniżej 18 lat
- możliwość łączenia rodzin w określonych okolicznościach
- dostęp do usług bankowych, takich jak otwarcie podstawowego konta bankowego
- możliwość przeniesienia się do innego kraju UE przed wydaniem dokumentu pobytowego
- swobodne przemieszczanie się między krajami UE innymi niż przyjmujące państwo członkowskie przez 90 dni w okresie 180 dni po wydaniu dokumentu pobytowego w państwie przyjmującym UE (KE, dostęp 26.07.2023 a; Rada UE, 20.07.2001).

Dyrektywa o ochronie tymczasowej ma zastosowanie do następujących osób (KE, dostęp 26.07.2023 b):

- obywatele Ukrainy przebywający w Ukrainie przed 24 lutego 2022 r. oraz członkowie ich rodzin wysiedleni od 24 lutego 2022 r.
- bezpieczeństwa i obywatele, którzy korzystali z ochrony międzynarodowej lub równoważnej ochrony w Ukrainie przed 24 lutego 2022 r. – w tym członkowie ich rodzin – i którzy zostali wysiedleni z Ukrainy od 24 lutego 2022 r.
- obywatele państw trzecich innych niż Ukraina oraz bezpieczeństwa, którzy mogą udowodnić, że przebywali legalnie w Ukrainie przed 24 lutego 2022 r. na podstawie ważnego zezwolenia na pobyt stały wydane zgodnie z prawem ukraińskim, i którzy nie mogą powrócić do swojego kraju pochodzenia w sposób bezpieczny i na stałe.

Polska i Węgry nie przestrzegają dyrektywy w sprawie tymczasowej ochrony w zakresie przyznawania praw do tymczasowej ochrony obywatelom państw innych niż Ukraina (FRA, 31.10.2022). Podobnie mechanizm ochrony tymczasowej w Mołdawii (która nie jest członkiem UE) ma zastosowanie tylko do wymienionych wyżej dwóch pierwszych grup i nie obejmuje obywateli państw innych niż Ukraina (UNHCR, dostęp 26.07.2023).

Mołdawia, która nie jest członkiem UE, uruchomiła własny mechanizm ochrony tymczasowej w marcu 2023 r., przyznający uchodźcom ograniczony zakres praw (tabela 1) w porównaniu z unijną dyrektywą o ochronie tymczasowej uruchomioną w marcu 2022 r. (ICMPD, 4.07.2023; WB, 28.04.2023). Uchodźcy z Ukrainy posiadający status ochrony tymczasowej mogą legalnie przebywać w państwie przyjmującym UE, które przyznało im ten status, do 4 marca 2024 r., kiedy to wygasną obecne mechanizmy tymczasowej ochrony (KE, dostęp 26.07.2023 a; Rada UE, 20.07.2001). We wrześniu 2023 r. państwa członkowskie UE uzgodniły wydłużenie mechanizmu ochrony tymczasowej o kolejny rok, do marca 2025 r., jednak na dzień 8 listopada formalna decyzja nie została jeszcze przyjęta (CoEU 28/09/2023). W Mołdawii status ten będzie obowiązywał co najmniej do 1 marca 2024 r. i również może zostać przedłużony (ICMPD, 4.07.2023; WB, 28.04.2023).

Tabela 1. Przegląd praw wynikających ze statusu ochrony tymczasowej przyznanego uchodźcom z Ukrainy w analizowanych krajach

PRAWA	KRAJE					
	CZECHY	WĘGRY	MOŁDAWIA	POLSKA	RUMUNIA	SŁOWACJA
Państwo członkowskie UE	✓	✓	-	✓	✓	✓
Obecny termin ważności statusu tymczasowej ochrony (stan na 8 listopada 2023 r.)	Do 31 marca 2024 r.	Do 4 marca 2024 r.	Do 1 marca 2024 r.	Do 4 marca 2024 r. (w niektórych przypadkach do 31 sierpnia lub 30 września 2024 r.)	Do 4 marca 2024 r.	Do 4 marca 2024 r.
Prawo do pracy	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Dostęp do zakwaterowania w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania zapewnianych przez państwo	Bezpłatnie dla wszystkich przez maksymalnie 150 dni od przyznania ochrony tymczasowej; następnie bezpłatnie dla niektórych grup po pierwszych 150 dniach	✓	Bezpłatnie tylko dla niektórych grup lub osób o szczególnych potrzebach	Bezpłatnie dla wszystkich przez 120 dni od przyjazdu po raz pierwszy (przy przedłużaniu pobytu obowiązują opłaty); zwolnienie z opłaty dla niektórych grup	✓	✓
Dostęp do opieki zdrowotnej	✓	✓	Tylko podstawowa opieka medyczna i nagłe przypadki	✓	✓	✓
Dostęp do edukacji dla dzieci	✓	✓	✓	✓	✓	✓
świadczenie pieniężne dla osób z ochroną tymczasową	✓ Od 1 lipca 2023 r. wyliczane indywidualnie na gospodarstwo domowe	✓ 67 USD miesięcznie na osobę dorosłą 40 USD miesięcznie na dziecko	-	✓ Jednorazowe świadczenie pieniężne w wysokości 75 USD na osobę	-	-
Świadczenie solidarnościowe dla osób goszczących	- Dostępne między marcem 2022 r. a lipcem 2023 r.	-	-	10 USD dziennie na uchodźcę przez maksymalnie 3 miesiące	-	8 USD dziennie na dorosłego uchodźcę i 4 USD dziennie na dziecko

Źródła: EUAA (07.2022 a); KE (23.06.2023); UNHCR (dostęp 1.08.2023); UNHCR (dostęp 1.08.2023); SIP (dostęp 1.08.2023); UNHCR (dostęp 1.08.2023); UNHCR (dostęp 1.08.2023); KE (dostęp 25.07.2023)

Teoretycznie uchodźcy powinni mieć takie same prawa w każdym kraju, w którym obowiązuje unijna dyrektywa o ochronie tymczasowej. W praktyce, ich możliwości skorzystania z przysługujących im praw zależą od sposobu, w jaki każdy kraj wdraża wspomnianą dyrektywę oraz od obowiązujących przepisów. **Najbardziej znaczące rozbieżności prawne dotyczą dostępu do zapewnionego przez państwo zakwaterowania, pomocy finansowej i świadczeń solidarnościowych.**

Na mocy ostatnich zmian legislacyjnych w Polsce (od 1 marca 2023 r.) i Czechach (od 1 lipca 2023 r.) uchodźcy muszą uiszczać opłaty za pobyt w obiektach zbiorowego zakwaterowania przez okres dłuższy niż odpowiednio 120 i 150 dni od chwili przyznania im tymczasowej ochrony po raz pierwszy.

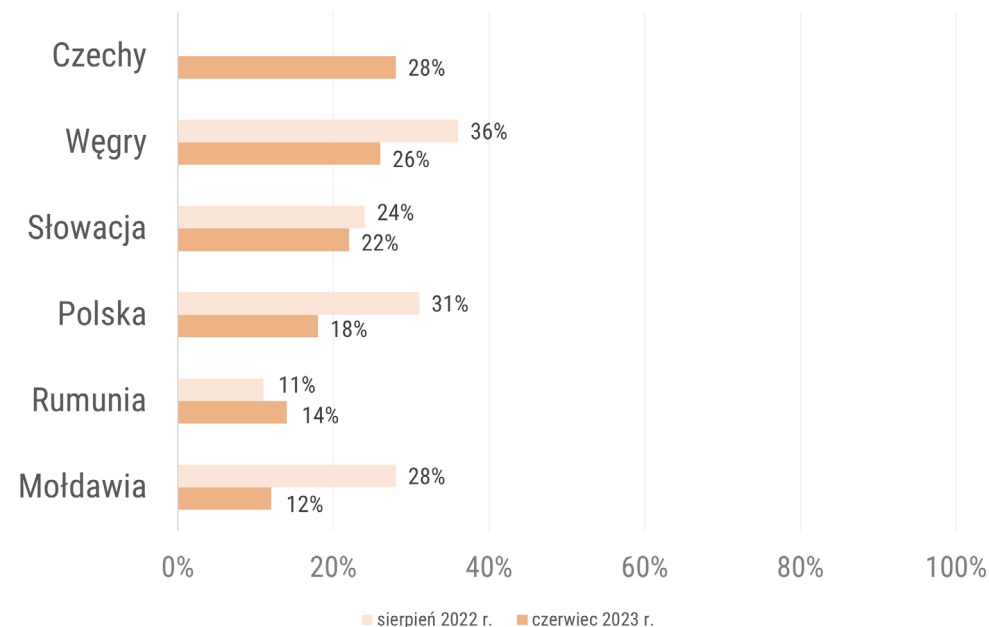
W obu krajach niektóre osoby mogą ubiegać się o zwolnienie z opłat. W Polsce są to osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, kobiety w ciąży i matki dzieci w wieku poniżej jednego roku, osoby samotnie wychowujące co najmniej troje dzieci oraz małoletni bez opieki (AIDA, dostęp 25.07.2023). W Republice Czeskiej są to dzieci poniżej 18 lat, studenci poniżej 26 lat, opiekunowie dzieci poniżej 6 lat, kobiety w ciąży, osoby starsze niż 65 lat, osoby z niepełnosprawnościami i opiekunowie osób z niepełnosprawnościami (KE, 23.06.2023). W Mołdawii tylko osoby należące do określonych kategorii osób wrażliwych mają dostęp do zakwaterowania w bezpłatnym schronisku zapewnianym przez państwo (UNHCR, dostęp 25.07.2023 a).

Rządy Polski i Słowacji zapewniają świadczenie solidarnościowe dla rodzin goszczących ukraińskich uchodźców. W odpowiedzi na masową mobilizację społeczności do pomocy Ukraińcom uciekającym przed wojną, w tym do goszczenia ich w prywatnych domach, rządy Czech, Polski i Słowacji wprowadziły świadczenie solidarnościowe dla osób prywatnych przyjmujących uchodźców. W Polsce jest to około 300 USD miesięcznie (10 USD dziennie) na uchodźcę, natomiast w Słowacji – około 230 USD miesięcznie (8 USD dziennie na dorosłego uchodźcę i 4 USD dziennie na dziecko) (UNHCR, 24.05.2022; SIP, dostęp 25.07.2023). W Czechach świadczenie solidarnościowe wynosiło około 230 USD miesięcznie, ale jego wypłacanie zakończono w lipcu 2023 r. po zmianach legislacyjnych (UNHCR, 24.05.2022; BRNO Daily, 30.05.2023; Expats.cz, 25.07.2023).

Wsparcie finansowe ze strony państwa dla uchodźców także różni się w zależności od kraju. W Mołdawii ukraińscy uchodźcy mogą liczyć na pomoc pieniężną od organizacji międzynarodowych albo na ograniczone świadczenia socjalne od instytucji pomocy społecznej (UNHCR, dostęp 25.07.2023 b; UNHCR, dostęp 25.07.2023 c; UNHCR, dostęp 25.07.2023 d). Polski rząd zapewnia uchodźcom jednorazowe świadczenie pieniężne w wysokości 75 USD. W Węgrzech posiadaczom statusu tymczasowej ochrony przysługuje regularny zasiłek na utrzymanie w wysokości miesięcznie 67 USD na osobę dorosłą i 40 USD na dziecko, jeśli w ich gospodarstwie domowym nie ma dochodów z pracy lub emerytury (AIDA, dostęp 25.07.2023). Od lipca 2023 r. wsparcie finansowe dla uchodźców w Republice Czeskiej jest wyliczane indywidualnie na gospodarstwo domowe na podstawie dochodów z pracy, salda rachunku bankowego, minimum socjalnego i otrzymywanego zryczałtowanego dodatku mieszkaniowego (KE, 23.07.2023).

Zakres świadczeń socjalnych dostępnych dla uchodźców także różni się w zależności od kraju. W niektórych krajach (Polska, Rumunia,) uchodźcom przysługują podobne świadczenia socjalne jak obywatelom tych państw. W innych uchodźcy mogą ubiegać się tylko o wybrane świadczenia (Węgry, Słowacja) lub mogą to robić jedynie osoby należące do określonych kategorii grup podatnych na zagrożenia (Mołdawia) (EUAA, 07.2022 a, 06.2022 a, 06.2022 b, 06.2022 c oraz 07.2022 b). Z kolei czeski rząd stworzył równoległy system świadczeń dla osób objętych ochroną tymczasową (MPSV accessed 08/11/2023).

Wykres 4. Odsetek uchodźców z Ukrainy zgłaszających braki w wiedzy na temat ich sytuacji prawnej i przysługujących im praw w państwie przyjmującym

Źródło: ACAPS, dostęp 1.08.2023

POTENCJAŁ DZIAŁAŃ W ZAKRESIE POMOCY HUMANITARNEJ

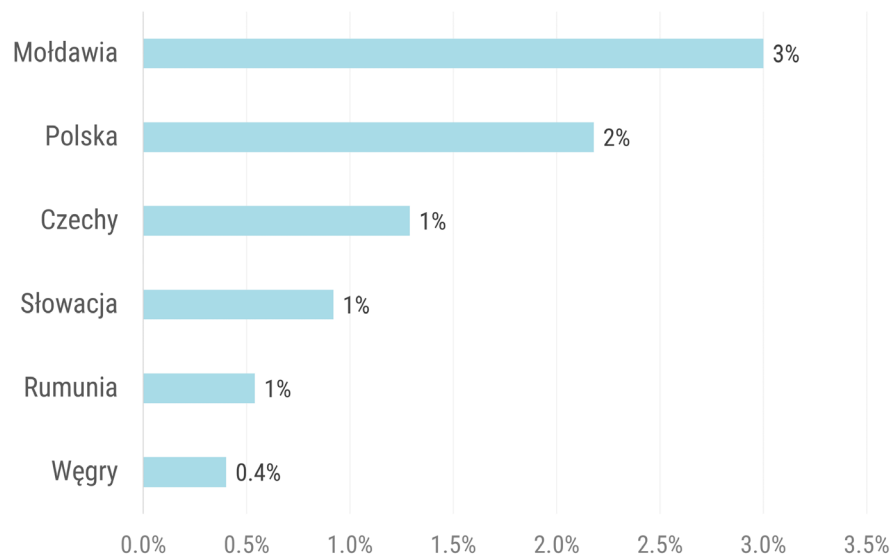
Chociaż Czechy, Mołdawia, Polska i Rumunia prowadzą specjalne rządowe strony internetowe zawierające informacje w języku ukraińskim o statusie ochrony tymczasowej, wielu uchodźców ma problemy z dostępem do tych danych i zamiast tego polega na informacjach przekazywanych przez członków rodziny, szersze sieci kontaktów, organizacje społeczeństwa obywatelskiego lub media społecznościowe, które to informacje nie zawsze są kompletne czy w pełni ścisłe (UNHCR, 17.10.2022).

Wiedza na temat statusu i praw uchodźcy ma kluczowe znaczenie dla możliwości korzystania z tych praw. Porównując wyniki sondaży UNHCR dotyczących profilowania ochrony przeprowadzonych w każdym kraju w sierpniu 2022 r. i w czerwcu 2023 r., wyraźnie widać, że **uchodźcy potrzebują czasu, aby zdobyć wiedzę na temat swojego statusu prawnego i związanych z nim praw.** W pięciu z sześciu analizowanych krajów braki w wiedzy uchodźców

zmniejszyły się z czasem. W Rumunii natomiast braki w wiedzy nieznacznie wzrosły (wykres 4). Pomimo wzrostu świadomości od 12% (Mołdawia) do 28% (Czechy) **uchodźców nadal nie ma wystarczających informacji na temat swojego statusu i praw.**

Po lutym 2022 r. kraje Europy Środkowej i Wschodniej przyjęły ukraińskich uchodźców i zaoferowały im niezbędną pomoc humanitarną, w szczególności żywność i zakwaterowanie w szybko utworzonych obiektach zbiorowego zakwaterowania (Konsorcjum Migracyjne, dostęp 1.08.2023). Choć reakcja zarówno państw, jak i przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego była szybka, napływ uchodźców wymagał dodatkowych środków finansowych. Według szacunków do czerwca 2023 r. największą kwotę na uchodźców wydała Polska (17 mld USD), a za nią uplasowały się Czechy (4,2 mld USD), Rumunia (1,8 mld USD), Słowacja (1,3 mld USD) i Węgry (0,9 mld USD) (Instytut Kiel, dostęp 14.07.2023). Nie ma dokładnych danych dotyczących wydatków Mołdawii, ale zgodnie z szacunkami mołdawskich ośrodków analitycznych łączne wydatki tego kraju na uchodźców z Ukrainy w tym samym okresie wyniosły 490 mln USD (Business Insider, 27.04.2022). Skalę tych kosztów najlepiej widać po odsetku PKB każdego kraju przeznaczonym na pomoc uchodźcom. Przykładowo, chociaż całkowite wydatki Polski na ukraińskich uchodźców były wyższe niż PKB Mołdawii w 2022 r., Mołdawia przeznaczyła na uchodźców większą część swojego PKB (3%) niż Polska (2,2%), według stanu na kwiecień 2023 r.

Wykres 5. Odsetek PKB kraju przyjmującego przeznaczony na pomoc uchodźcom od stycznia 2022 r. do lutego 2023 r.

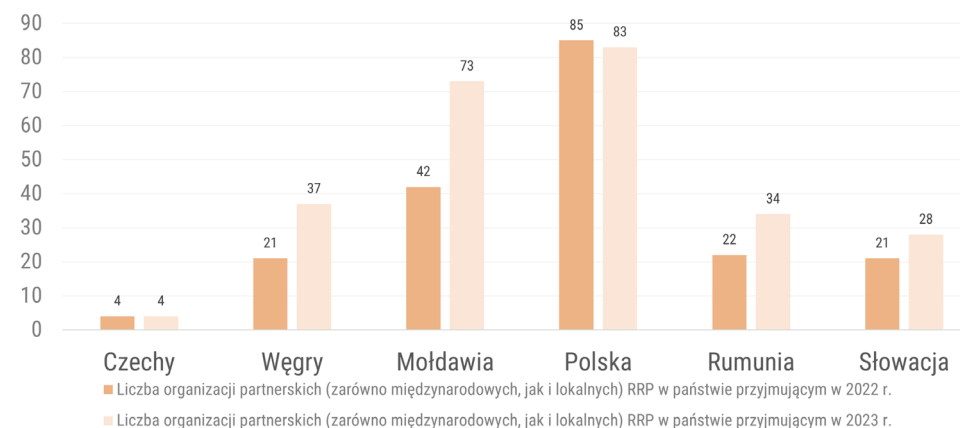

Uwaga: ze względu na brak dostępnych danych dla Mołdawii podano jedynie przybliżoną wartość.

Źródło: ACAPS, dostęp 1.08.2023

Skala napływu uchodźców wymagała koordynacji i współpracy wielu podmiotów: władz centralnych i samorządowych, ogólnokrajowych i lokalnych organizacji pozarządowych, społeczeństwa obywatelskiego, społeczności diaspory ukraińskiej oraz wolontariuszy zarówno ze społeczności przyjmujących, jak i uchodźców. Międzynarodowe organizacje humanitarne wspierały i uzupełniały działania na szczeblu krajowym. Biuro UNHCR opracowało regionalne plany reagowania dotyczące uchodźców (Regional Refugee Response Plan, RRP) dla siedmiu krajów w 2022 r. (Bułgarii, Czech, Węgier, Mołdawii, Polski, Rumunii i Słowacji) i dla dziesięciu krajów w 2023 r. (po dodaniu Estonii, Łotwy i Litwy). Do sierpnia 2023 r. wprowadzono dwa takie plany: pierwszy obejmujący okres od marca do grudnia 2022 r. (przyjęty w marcu 2022 r., zmieniony w kwietniu i ponownie dostosowany w październiku) i drugi dotyczący całego 2023 roku (UNHCR, 15.02.2023). W 2022 r. w plany RRP dla sześciu analizowanych krajów zaangażowanych było 195 organizacji; w 2023 r. liczba ta wzrosła do 259 (UNHCR, 15.02.2023 i 28.03.2023). Jak widać na wykresie 6, największy nominalny wzrost nastąpił w Mołdawii (73 organizacje w 2023 r. w porównaniu do 42 organizacji w 2022 r.). Mołdawia, będąca drugim najbiedniejszym krajem w Europie (zaraz po Ukrainie), potrzebowała największego wsparcia zewnętrznego, aby przyjąć uchodźców (UNHCR, 15.02.2023).

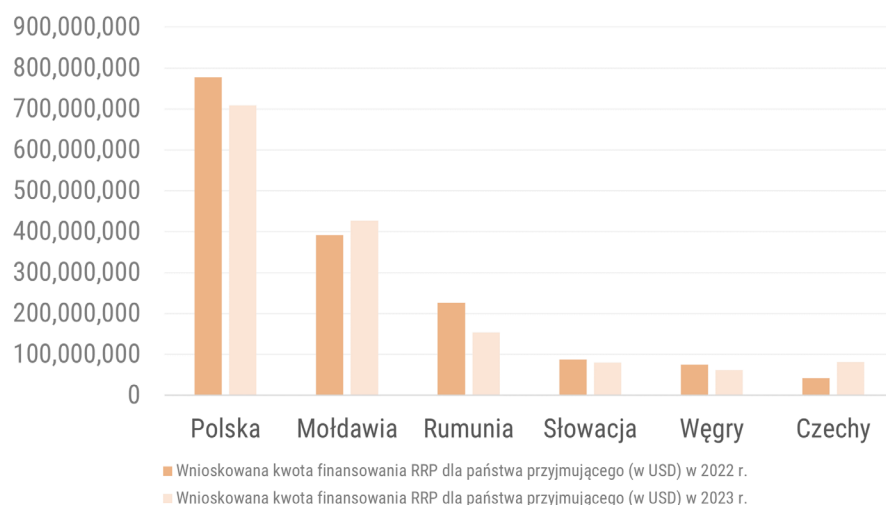
Wykres 6. Organizacje zaangażowane w plany RRP

Źródło: ACAPS, dostęp 1.08.2023

Wnioskowana kwota finansowania RRP dla analizowanych krajów wyniosła w 2022 r. 1,6 mld USD, przy czym najwyższe kwoty dotyczyły Polski (778 mln USD), Mołdawii (392 mln USD) i Rumunii (227 mln USD). Otrzymane finansowanie pokryło 73% (1,2 mld USD) zapotrzebowania (UNHCR, 3.10.2022; UNHCR, 28.03.2023). Całkowita wnioskowana kwota finansowania RRP na 2023 r. dla omawianych sześciu krajów jest nieco niższa niż w 2022 r., chociaż w przypadku Mołdawii i Czech wzrosła (wykres 7).

Wykres 7. Wnioskowana kwota finansowania RRP w 2022 i 2023 r. (w USD)

Źródło: ACAPS, dostęp 1.08.2023

POTRZEBY UCHODźCÓW I DOSTĘP DO USŁUG

Bariery w dostępie do usług publicznych

Chociaż wszystkie kraje z wyjątkiem Mołdawii szybko przyjęły przepisy dotyczące ochrony tymczasowej po pełnoskalowej inwazji Rosji, uchodźcy z Ukrainy nieustannie napotykali bariery w dostępie do usług publicznych. Dwoma najważniejszymi czynnikami w tym zakresie są brak informacji o przysługujących im prawach do dostępu do usług publicznych oraz bariera językowa. Inne wyzwania związane są z brakiem dokumentacji, stałego adresu i opieki nad dziećmi, a także z biurokracją, która dodatkowo wydłuża czas oczekiwania (UNHCR, 17.10.2022; Pędziwiatr i Magdziarz, 15.05.2023). Większe bariery w dostępie do usług napotykają osoby o szczególnych potrzebach, a mianowicie osoby z niepełnosprawnościami, osoby cierpiące na poważne choroby, osoby starsze oraz dzieci odseparowane od rodziców lub pozbawione opieki (UNHCR, 17.10.2022). Niektórzy uchodźcy, zwłaszcza członkowie mniejszości romskiej, bezpaństwowcy i osoby niebędące obywatelami Ukrainy, również mają trudności z dostępem do usług z powodu dyskryminacji (UNHCR, 19.04.2023; Pędziwiatr i Magdziarz, 15.05.2023).

Zakwaterowanie

Uchodźcom uciekającym z Ukrainy bardzo trudno jest znaleźć niedrogie zakwaterowanie. Już przed kryzysem uchodźczym w Ukrainie w krajach Europy Środkowej i Wschodniej panowała sytuacja niedoboru mieszkań w przystępnych cenach ze względu na współwystępowanie następujących czynników: niewystarczającej podaży mieszkań socjalnych, niekorzystnych dla osób potrzebujących mieszkań przepisów mieszkaniowych, rosnących cen nieruchomości i szybko rosnących stóp procentowych kredytów hipotecznych z powodu inflacji (OECD, 21.07.2022; Habitat, 01.2023; Bank Światowy, 2018). Napływ uchodźców po rosyjskiej inwazji w lutym 2022 r. przyczynił się do dalszego wzrostu cen wynajmu (EKG ONZ, 7.10.2022; Trojaneek i Głuszak, 5.08.2022).

Ponieważ koszty wynajmu i ceny energii nadal rosną, możliwości znalezienia przez uchodźców niedrogiego zakwaterowania prawdopodobnie się pogorszą (UNHCR, 15.02.2023). Chociaż celem dyrektywy TPD jest zapewnienie, by wszystkie kraje europejskie zagwarantowały uchodźcom z Ukrainy zakwaterowanie lub dotacje mieszkaniowe, dostępna pomoc jest różna w zależności od kraju. Trzy najczęstsze możliwości zakwaterowania dostępne dla uchodźców to obiekty zbiorowego zakwaterowania (prowadzone przez państwo lub organizacje humanitarne), wynajmowane mieszkania (z dopłatami do czynszu, jak w Czechach, lub prywatnie) oraz zakwaterowanie u osób prywatnych (UNHCR, 17.10.2022; OECD, 27.07.2022).

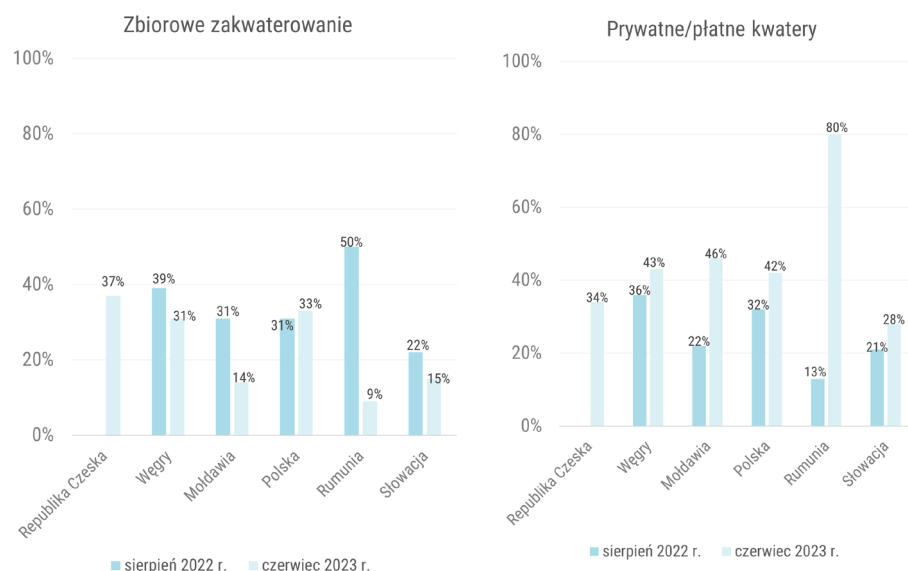
We wszystkich analizowanych krajach obiekty zbiorowego zakwaterowania utworzone bezpośrednio po rosyjskiej inwazji są obecnie poddawane konsolidacji lub zamykane. Inne ośrodki mają trudności z kontynuowaniem działalności przy ograniczonym finansowaniu. Zmniejsza to możliwości zakwaterowania uchodźców, którzy już teraz znajdują się w niepewnej sytuacji mieszkaniowej. Przedłużające się korzystanie z obiektów zbiorowego zakwaterowania i ośrodków tymczasowych wiąże się również z zagrożeniami dla prywatności, bezpieczeństwa osobistego i godności ludzkiej, ponieważ takie ośrodki nie zostały stworzone do długoterminowego zakwaterowania. W miarę jak wsparcie rządowe maleje, a oszczędności się kurczą, coraz pilniej potrzeba zrównoważonych średnio- i długoterminowych możliwości zakwaterowania (IOM, 12.07.2023).

W okresie od sierpnia 2022 r. do czerwca 2023 r. odsetek uchodźców przebywających w obiektach zbiorowego zakwaterowania zmniejszył się, podczas gdy odsetek uchodźców przebywających w prywatnych/płatnych kwaterach wzrósł (wykres 8). Może to być spowodowane tym, że:

- korzystanie ze zbiorowego zakwaterowania jest uważane za krótkoterminowe rozwiązanie dla uchodźców, a po kilku tygodniach lub miesiącach wielu uchodźców znajduje prywatne (wynajęte) mieszkanie (Habitat for Humanity International, dostęp 1.08.2023).

- wielu uchodźców traktowało obiekty zbiorowego zakwaterowania jako punkt tranzytowy przed udaniem się do innych miejsc docelowych (m.in. Niemiec, Kanady czy Hiszpanii),
- władze w Polsce i Czechach ograniczyły czas, przez jaki uchodźcy mogą korzystać z bezpłatnego zakwaterowania, co spowodowało, że osoby niekwalifikujące się do zwolnień z opłat opuściły obiekty zbiorowego zakwaterowania pomimo braku przystępnych cenowo alternatyw (AIDA, dostęp 25.07.2023).

Wykres 8. Odsetek uchodźców z Ukrainy deklarujących przebywanie w obiektach zbiorowego zakwaterowania i w kwaterach prywatnych

Źródło: ACAPS, dostęp 1.08.2023

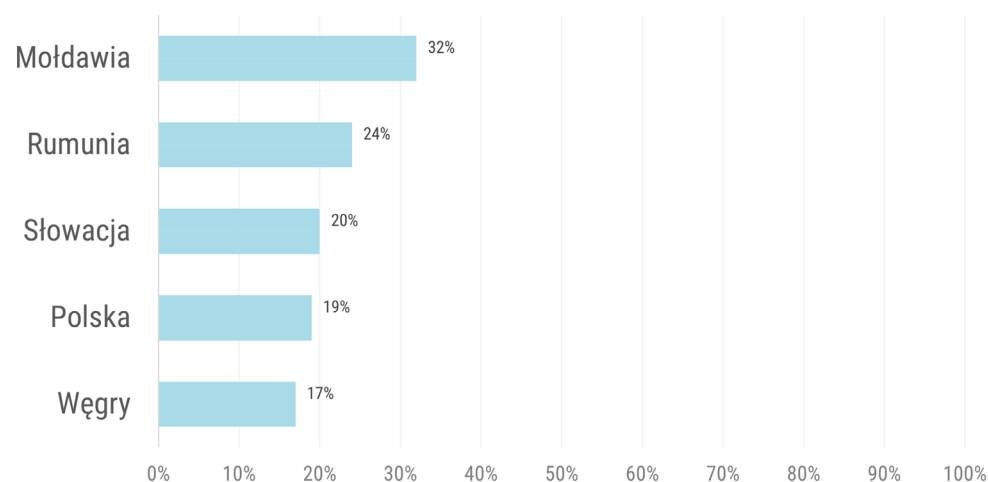
W lipcu 2023 r. po wprowadzeniu w życie ustawy „Lex Ukraine V”² w Czechach wielu uchodźców przestało kwalifikować się do pobytu w państwowych obiektach zbiorowego zakwaterowania. Szacowano wówczas, iż 35 000 Ukraińców, których okres pobytu dobiegał końca (czyli około połowa wszystkich osób przebywających w obiektach zbiorowego zakwaterowania), będzie musiało znaleźć alternatywne zakwaterowanie (IOM, 12.07.2023; Urząd Pracy Republiki Czeskiej, dostęp 1.08.2023).

W Polsce uchodźcy przebywający w kraju dłużej niż 120 dni i niespełniający kryteriów podatności na zagrożenia mogą nadal korzystać ze zbiorowego zakwaterowania, jeśli będą pokrywać 50% kosztów, przy czym kwota ta nie może przekraczać 40 PLN (10 USD) dziennie

na osobę. Po 180 dniach pobytu uchodźcy muszą pokrywać 75% kosztów zakwaterowania, w wysokości maksymalnie 60 PLN (15 USD) dziennie na osobę (SIP, dostęp 25.07.2023). Zasady te mogą dotyczyć co najmniej 15 000 uchodźców mieszkających w obiektach zbiorowego zakwaterowania w Polsce (ISAP, 12.03.2022; RMF24, 30.03.2023; Radio Opole, 29.04.2023; UNHCR, 20.01.2023; PCPM, 18.01.2023). Rosnące koszty mediów i przedłużający się czas trwania kryzysu mogą skłonić polskie władze do przeniesienia jeszcze większej części kosztów zakwaterowania na ukraińskich uchodźców, co spotęguje obecne problemy uchodźców związane z zaspokojeniem podstawowych potrzeb ich rodzin (UNHCR, 23.11.2022).

Opieka zdrowotna

Wykres 9. Odsetek badanych uchodźców z Ukrainy w analizowanych krajach*, którzy zadeklarowali, że nie mieli dostępu do opieki zdrowotnej, kiedy tego potrzebowali

*Brak danych dla Czech

Źródło: ACAPS, dostęp 1.08.2023

We wszystkich krajach analizowanych na potrzeby niniejszego raportu osoby objęte ochroną tymczasową miały dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej i pomocy w nagłych przypadkach zagrożenia zdrowia. W Czechach, Węgrzech, Polsce i Słowacji osoby objęte tymczasową ochroną były uprawnione do prawie takiego samego zakresu bezpłatnych usług medycznych jak obywatele tych krajów (EUAA, 07.2022 a; UNHCR, dostęp 25.07.2023; SIP, dostęp 25.07.2023; UNHCR, dostęp 25.07.2023 e; Pędziwiatr i Magdziarz, 15.05.2023). Uchodźcy z Ukrainy mają tam jednak trudności z dostępem do opieki zdrowotnej z powodu braku informacji na

temat korzystania z systemu opieki zdrowotnej, bariery językowej, braku określonych metod leczenia lub leków oraz długiego czasu oczekiwania (WHO, 4.04.2023; REACH i in., 12.09.2022).

Wielu uchodźców (od 19% w Polsce do 32% w Mołdawii) nie uzyskało opieki zdrowotnej, mimo że jej potrzebowało (wykres 9). Wysoki odsetek w Mołdawii (32%) może wynikać z faktu, że uchodźcom nie zapewnia się specjalistycznych świadczeń zdrowotnych, ponieważ osobom objętym ochroną tymczasową przysługuje jedynie podstawowa opieka zdrowotna i pomoc w nagłych przypadkach zagrożenia zdrowia (UNHCR, dostęp 25.07.2023 a; Centrum na rzecz Praw Osób z Niepełnosprawnościami, 5.07.2023).

Edukacja

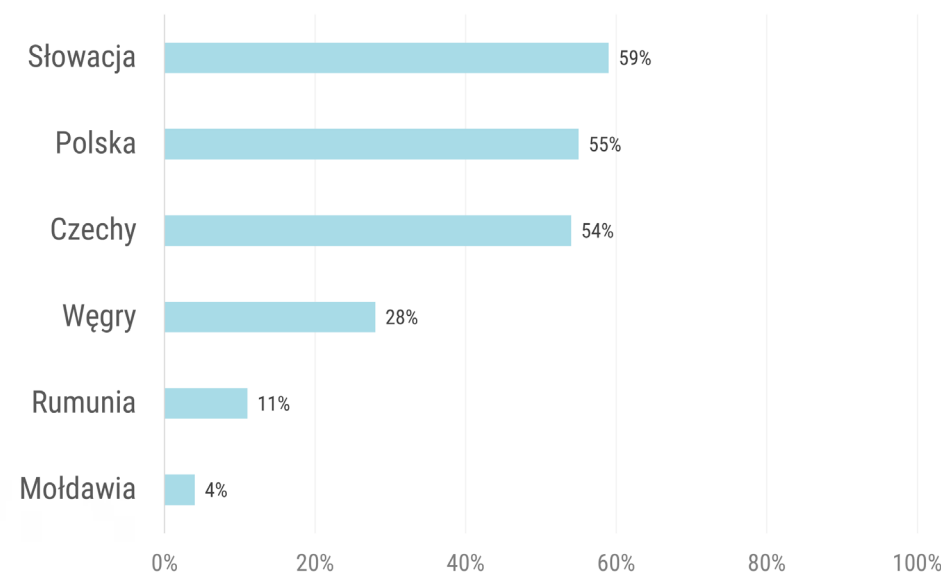
Wszystkie dzieci uchodźcze z Ukrainy mają zagwarantowany dostęp do edukacji w sześciu omawianych krajach. Współczynniki skolaryzacji pozostają jednak niskie. W Czechach, Polsce i Słowacji odsetek dzieci uchodźczych z Ukrainy zapisanych do szkół wynosi między 54 a 59%. Współczynniki te są znacznie niższe w Węgrzech (28%), Rumunii (11%) i Mołdawii (4%) (wykres 10). Może to wynikać z faktu, że język ukraiński jest bardziej podobny do czeskiego, polskiego i słowackiego niż do węgierskiego i rumuńskiego, co ułatwia dzieciom przystosowanie się do nowych szkół (ICMPD, 8.03.2022; IOM, dostęp 8.03.2023).

Bariera językowa może stanowić powód, dla którego ukraińscy uchodźcy decydują się kontynuować edukację swoich dzieci za pośrednictwem „Ogólnoukraińskiej szkoły online”. Według stanu na marzec 2023 r. z platformy tej korzystało 71% ukraińskich dzieci w wieku szkolnym w Rumunii, a w Mołdawii – 62% (UNESCO, dostęp 1.08.2023; UNESCO, dostęp 1.08.2023 a). Ukraińscy uchodźcy w Węgrzech stwierdzili, że możliwość zapisania dzieci do ukraińskiego systemu edukacji online była głównym powodem, dla którego nie zapisali swoich dzieci do węgierskich szkół. Sytuację pogarsza też brak wolnych miejsc dla dzieci uchodźczych w pobliskich szkołach (UNESCO, dostęp 1.08.2023 b).

W Polsce do problemów związanych z dostępem do edukacji zalicza się niedobór nauczycieli, brak wolnych miejsc w szkołach oraz niewystarczające wsparcie instytucjonalne dla integracji uchodźców w szkołach (UNICEF, 10.07.2023; UNESCO, dostęp 1.08.2023 c; Humanium, 14.03.2023; MSZ, 8.04.2022). W Czechach zgodnie z prawem uczniowie muszą zdać egzaminy z języka czeskiego i matematyki przed rozpoczęciem nauki w szkole średniej (klasy 10-11). Chociaż uchodźcy mogą zostać zwolnieni ze zdawania tego egzaminu językowego, do wniosku o zwolnienie należy dołączyć świadectwa szkolne z wynikami z ostatnich dwóch lat. Stanowi to przeszkodę w zapisach do szkół średnich, w przypadku gdy uchodźcy nie mają dokumentów (Radio Svoboda, 8.05.2023; Cermat, dostęp 1.08.2023).

Podczas gdy nauka online stanowi krótkoterminowy substytut edukacji stacjonarnej, zapisywanie dzieci uchodźczych do szkół fizycznych jest ważne, ponieważ pozwala im na socjalizację z innymi dziećmi, która ma kluczowe znaczenie dla dobrostanu dziecka (UNICEF, 24.01.2023).

Wykres 10. Odsetek dzieci uchodźczych z Ukrainy zapisanych do szkół w analizowanych krajach

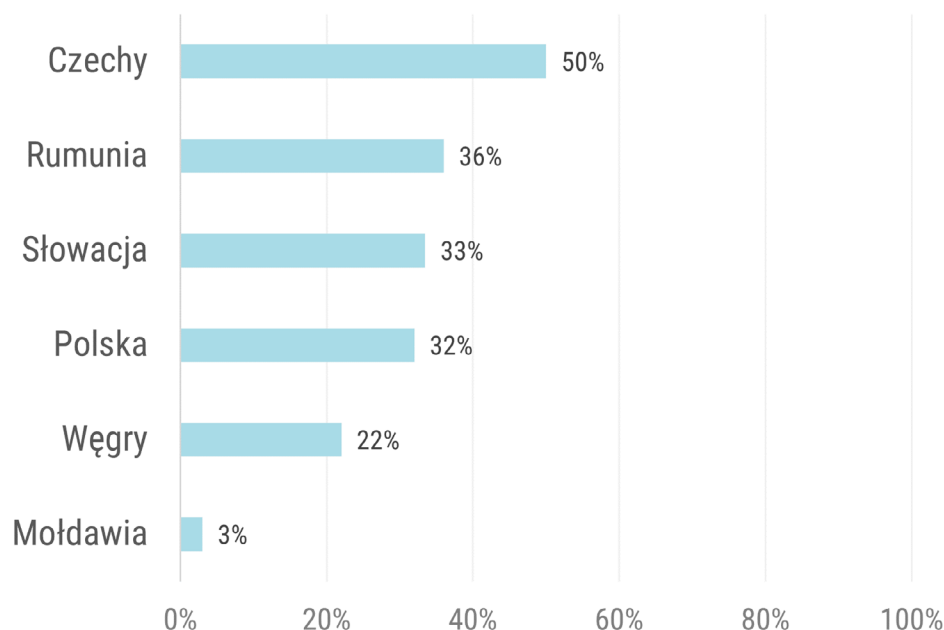

Źródła: UNESCO (dostęp 1.08.2023); UNESCO (dostęp 1.08.2023); UNESCO (dostęp 1.08.2023); UNESCO (dostęp 1.08.2023); UNESCO (dostęp 1.08.2023); UNESCO (dostęp 1.08.2023)

Zatrudnienie

Choć w przepisach dotyczących ochrony tymczasowej przyznano ukraińskim uchodźcom prawo do pracy w krajach przyjmujących, wiele osób ma trudności ze znalezieniem zatrudnienia. Według krajowych statystyk w marcu 2023 r. w Czechach zatrudnionych było 50% uchodźców, a w Polsce – 32%. W drugiej połowie 2022 r. w Słowacji pracowało 35% uchodźców, a w Rumunii 36%. W Węgrzech odsetek ten był niższy i wynosił 22% (wykres 11). W Mołdawii tylko 3% uchodźców było zatrudnionych w 2022 r., mimo że w marcu 2022 r. rząd Mołdawii uprościł procedury zatrudniania Ukraińców (Interfax, 2.03.2022).

Wykres 11. Odsetek ukraińskich uchodźców zatrudnionych w krajach przyjmujących

Uwaga: dane dla Czech, Węgier i Polski według stanu na marzec 2023 r. Dane dla Mołdawii, Rumunii i Słowacji pochodzą z drugiej połowy 2022 r.

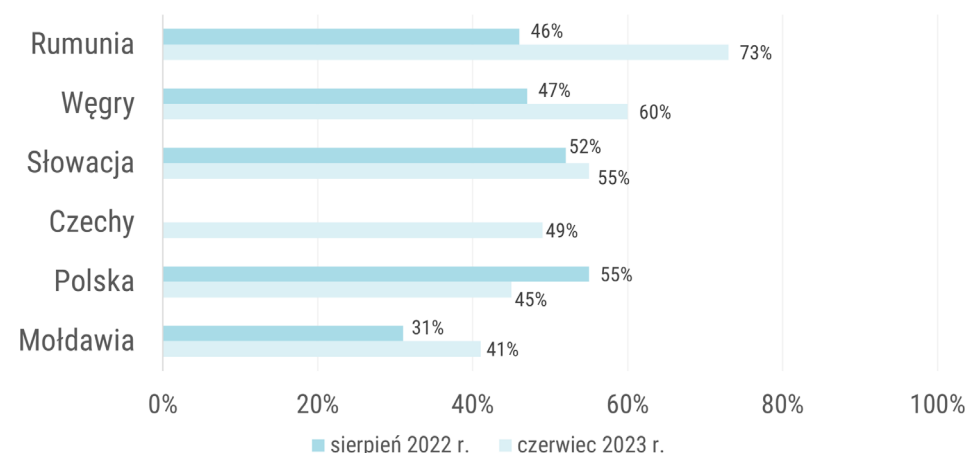
Źródło: ACAPS, dostęp 1.08.2023

Wielu uchodźców z Ukrainy ma trudności ze znalezieniem pracy odpowiadającej ich kwalifikacjom, mimo że są dobrze wykształceni, co zmusza ich do podejmowania pracy poniżej ich kompetencji (OECD, 6.01.2023). Uchodźcy z Ukrainy mają wysokie wskaźniki

wykształcenia. Odsetek osób posiadających co najmniej tytuł licencjata wynosi od 31% w Mołdawii do 73% w Rumunii (wykres 12). We wszystkich przypadkach liczby dotyczące uchodźców były wyższe niż wskaźniki wykształcenia wyższego w państwach przyjmujących (Eurostat, 7.07.2023; WB, dostęp 25.07.2023).

Według regionalnego badania UNHCR przeprowadzonego w Węgrzech, Mołdawii, Polsce, Rumunii i Słowacji, 9% osób deklarujących bycie zatrudnionymi przyznało, że pracują nieformalnie, co naraża je na ryzyko związane z brakiem ochrony, jak np. brak ubezpieczenia w razie wypadku przy pracy, choroby czy ciąży, wyzysk i niezgodne z prawem praktyki zatrudnienia oraz brak gwarancji regularnego wypłacania wynagrodzenia (UNHCR, 19.04.2023 i 03.2023). Wykonywanie prac niewymagających wysokich kwalifikacji, często za minimalne wynagrodzenie, spowodowało, że 82% zatrudnionych uchodźców zgłasza pilne potrzeby humanitarne, głównie w zakresie pomocy materialnej (47%) i żywności (27%) (UNHCR, 19.04.2023).

Wykres 12. Odsetek uchodźców z Ukrainy z wykształceniem wyższym lub podyplomowym

Źródło: ACAPS, dostęp 1.08.2023

Barierami na drodze do zatrudnienia są między innymi nieznajomość języka państwa przyjmującego, brak możliwości zapewnienia opieki nad dziećmi i brak ofert pracy odpowiadających kwalifikacjom uchodźców (IOM, 8.06.2023; OECD, 6.01.2023). We wszystkich omawianych sześciu krajach co najmniej 70% dorosłych uchodźców to kobiety, a ponad jedna

trzecia wszystkich uchodźców to dzieci (wykres 3), co oznacza, że większość uchodźców to matki, które uciekły z Ukrainy ze swoimi dziećmi (OECD, 6.01.2023). Obowiązki związane z opieką nad członkami rodziny ograniczają możliwości stałego zatrudnienia uchodźców (IOM, 8.06.2023). Obowiązki te mogą również obejmować opiekę nad członkami rodziny o szczególnych potrzebach, takimi jak osoby z niepełnosprawnościami, osoby cierpiące na poważne choroby, osoby starsze oraz dzieci odseparowane od rodziców lub pozbawione opieki (UNHCR, 19.04.2023).

W Mołdawii występują inne bariery niż w pozostałych analizowanych krajach, ponieważ większość uchodźców nie ma statusu ochrony tymczasowej, a co za tym idzie, nie ma takiego samego prawa do zatrudnienia ani możliwości prowadzenia działalności gospodarczej. W Mołdawii brakuje również dostępnych miejsc pracy, a w większości ofert zatrudnienia proponuje się minimalne wynagrodzenie (IOM, 8.06.2023 i 18.05.2023).

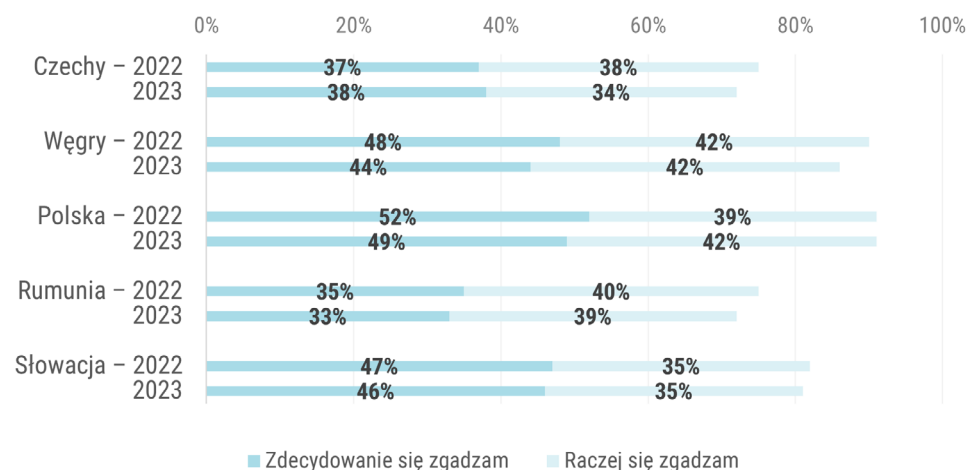
SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA: STOSUNEK SPOŁECZNOŚCI PRZYJMUJĄCYCH WOBEC UCHODźCÓW Z UKRAINY

Podczas gdy początkowo nastąpiła mobilizacja na dużą skalę w celu zapewnienia pilnej pomocy humanitarnej uchodźcom uciekającym przed wojną w Ukrainie, poziom wsparcia spada, co odzwierciedlają stosowne zmiany prawne w Polsce i Czechach (SIP, dostęp 25.07.2023; KE, 23.06.2023; Visit Ukraine, 23.03.2023; Action Contre la Faim, dostęp 11.08.2023). Badania Eurobarometru przeprowadzone w lipcu 2022 r. i lutym 2023 r. wskazują na niewielki spadek poziomu wsparcia w każdym z krajów (Eurobarometr, dostęp 1.08.2023; wykres 13).

Podczas gdy poziom ogólnego wsparcia zmniejsza się tylko nieznacznie, poparcie dla pomocy lub wsparcia socjalnego spada w niektórych krajach. W Polsce odsetek osób zdecydowanie popierających pomoc uchodźcom spadł z 49% w styczniu 2023 r. do 28% w czerwcu. 60% respondentów było przeciwnych temu, aby uchodźcy mieli taki sam dostęp do świadczeń socjalnych jak obywatele polscy, a ponad połowa była przeciwna zapewnieniu zasiłków (w porównaniu do 37% w czerwcu 2022 r.) oraz żywności i zakwaterowania Ukraińcom (w porównaniu do 20% w czerwcu 2022 r.) (Euractiv, 15.06.2022; Staniszewski, 06.2023).

Jedynie 56% Czechów popierało tymczasowe przyjęcie ukraińskich uchodźców w ich kraju w czerwcu 2023 r., w porównaniu do 75% w czerwcu poprzedniego roku (Expats.cz, 28.06.2023). W grudniu 2022 r. 25% Słowaków było przeciwnych przyznawaniu ukraińskim uchodźcom takich samych praw jak obywatelom Słowacji, w porównaniu do 15% w marcu 2022 r. (SAS, 24.02.2023). Odzwierciedla to pogarszającą się sytuację gospodarczą w tych krajach, wynikającą głównie z inflacji.

Wykres 13. Odsetek społeczności przyjmującej wyrażającej pozytywne nastawienie wobec ukraińskich uchodźców w lipcu 2022 r. i lutym 2023 r.**

**Respondenci odpowiadali na pytanie: "Czy zgadzasz się na przyjmowanie w UE osób uciekających przed wojną po inwazji Rosji na Ukrainę?"

Źródło: ACAPS, dostęp 1.08.2023

Co zaskakujące, poparcie mieszkańców Węgier dla ukraińskich uchodźców było jednym z najwyższych pomimo otwarcie prorosyjskiej polityki rządu tego kraju. 90% Węgrów zgodziło się ze stwierdzeniem: „musimy w dalszym ciągu wspierać uchodźców z Ukrainy, ponieważ uciekają oni przed wojną” (GLOBSEC, 05.2023). Inne badania pokazują jednak, że wyrażane poparcie dla uchodźców z Ukrainy jest bezpośrednio związane z sytuacją gospodarczą kraju; wraz z pogarszaniem się stanu gospodarki coraz mniej osób popiera dalsze udzielanie świadczeń uchodźcom z Ukrainy (Kyriazi, 28.12.2022).